

23.10.2018

Liikunnan edistäminen kunnissa – TEA 2018

Päälöydökset

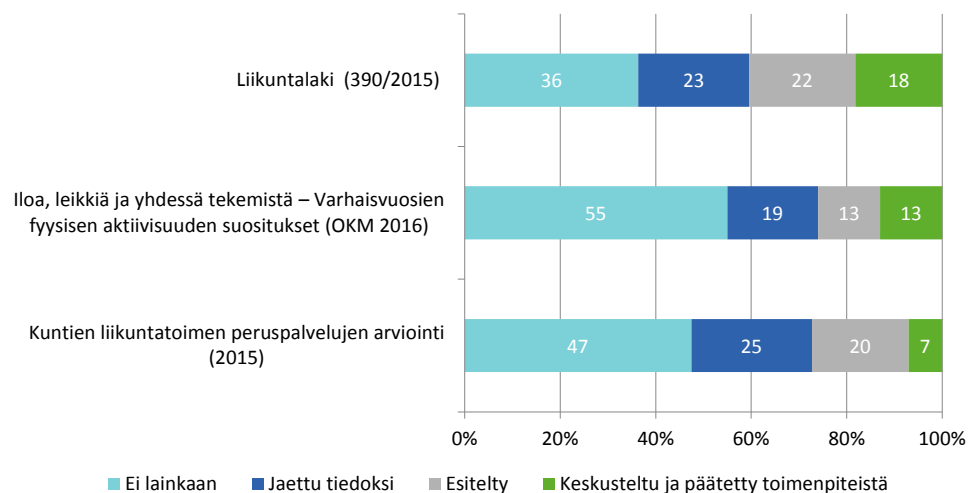
- Liikunnan poikkihallinnollinen edistäminen on yleistynyt.
- Kuntien hyvinvointikertomukset ovat alihyödynnettyjä työkaluja kuntalaisten liikunta-aktiivisuuden kuvaamisessa.
- Lasten ja nuorten liikunta-aktiivisuutta seurataan jossain määrin, aikuisväestön heikosti.
- Liikuntavuorojen maksuttomuus 2010-luvulla lapsilla ja nuorilla jotta-kin ennallaan, aikuisilla vähentynyt.
- Sukupuolen merkitystä liikunnan edistämisessä ei tunnisteta riittävästi.

Liikunnan edistäminen kunnissa parantunut – valtakunnallisia suosituksia voisi hyödyntää nykyistä paremmin

Kunnan toiminta kuntalaisten liikunta-aktiivisuuden edistämiseksi ja liikunnan edellytysten luomiseksi (liikuntalaki 390/2015) on kehittynyt myönteisesti kahdeksan vuoden tarkastelujaksolla. Liikuntakysymykset näkyvät yhä useammin kuntastrategiassa. Hyvinvointia ja terveyttä edistävän liikunnan koordinointi ja poikkihallinnolliset työryhmät ovat kunnissa yleistyneet. Liikuntaneuvonnan järjestäminen yhteistyössä eri toimijoiden kanssa on yleistä. Myös kuntalaisten erilaiset osallistumis- ja vaikuttamistavat liikuntapaikkojen ja -palvelujen kehittämiseen ovat käytössä yhä useammassa kunnassa.

Myönteisestä kehityssuunnasta huolimatta liikunnan edistämisestä löytyy myös kehittämiskohteita. Kansallinen informaatio-ohjaus, kuten suositukset, ei usein tavoita viranhaltijoita (kuvio 1). Joka viidennen kunnan (18 %) liikunnan edistämisestä vastaavassa työryhmässä, kuten johtoryhmässä, oli keskusteltu ja päätetty toimenpiteistä liikuntalain perusteella. Liikunta- ja urheiluseuroilta perittävät vuoromaksut kuntien liikuntapaikoilla ovat yleistyneet ja vaihtelevat liikuntapaikasta riippuen. Aikuisten harjoitusvuoromaksut ovat yleistyneet tasaisesti koko seuranta-ajan, mutta lasten ja nuorten harjoitusvuorot ovat edelleen maksuttomia suurimmassa osassa kuntia. Säännöllisesti kokoontuvat liikuntaseurojen ja yhdistysten sekä kunnan yhteiset asiantuntijaelimet ovat edelleen suhteellisen harvinaisia.

Kuvio 1. Liikuntalain, varhaisvuosien fyysisen aktiivisuuden suositusten ja peruspalvelujen arviointitietojen käsittely liikunnasta vastaavissa johtoryhmissä tämän tai edellisen valtuustokauden aikana (2010–2018), kuntien prosenttiosuudet.

Pia Hakamäki
Erikoissuunnittelija, THL

Päivi Aalto-Nevalainen
Kulttuuriasiainneuvos, OKM

Kirsi Wiss
Asiantuntija, THL

Jonna Ikonen
Tilastotutkija, THL

Vesa Saaristo
Asiantuntija, THL

Sari Virta
Ylitarkastaja, OKM

Timo Ståhl
Johtava asiantuntija, THL

TERVEYDEN JA
HYVINVOINNIN LAITOS

Opetus- ja
kulttuuri-
ministeriö

TEAviisarissa (www.teaviisari.fi) julkaistut tiedot tukevat kunnissa toteutettavan hyvinvoinnin ja terveyden edistämistyön suunnittelua ja kehittämistä. Ne myös mahdollistavat tehdyn työn seurannan ja arvioinnin sekä tarjoavat samalla vertailutietoa muista kunnista.

Taustaa

Liikuntalain (390/2015) tavoitteena on edistää väestön hyvinvointia ja terveyttä sekä eri väestöryhmien mahdollisuuksia liikkua ja harrastaa liikuntaa. Kunnan peruspalveluissa korostetaan liikuntapalvelujen saatavuutta sekä terveyttä ja hyvinvointia lisäävän liikunnan järjestämistä kaikille. Tehtävien toteuttaminen edellyttää kunnassa eri toimialojen tiivistä yhteistyötä sekä paikallisen ja alueellisen yhteistyön kehittämistä. Kunnan toimintaympäristöissä tavoitetaan laajasti eri ikäiset ja eri sosioekonomisiin ryhmiin kuuluvat kuntalaiset. Laajojen väestöryhmien tavoittaminen tapahtuu erityisesti varhaiskasvatuksen yksiköiden, koulujen, liikuntaolosuhteiden ja myös sosiaali- ja terveydenhuollon organisaatioiden kautta (ks. STM 2013). Laissa säädetään lisäksi kunnan vastuusta kuulla asukkaitaan liikuntaa koskeissa päätöksissä sekä arvioida asukkaidensa liikunta-aktiivisuutta. Hyvinvointia ja terveyttä edistävän liikunnan asema on liikuntalaissa vahva.

Tässä raportissa tarkastellaan kuntien luomia edellytyksiä, toimenpiteitä ja resursseja liikunnan edistämiseksi. Tiedot kerättiin keväällä 2018, jolloin ne toimitti 282 (96 %) kuntaa. Tiedonkeruussa kerätään tietoja terveydenedistämisaktiivisuuden (TEA) viitekehyksen (sitoutuminen, johtaminen, seuranta ja tarveanalyysi, voimavarat, osallisuus, muut ydintoiminnat) mukaisesti (Ståhl & Rimpelä 2010). Tulokset ovat kunta- ja aluekohtaisesti tarkasteltavissa avoimessa ja maksuttomassa TEAvisari-verkkopalvelussa (www.teaviisari.fi) ja kysymyskohtaisesti perustaulukoissa (www.teaviisari.fi/liikunta).

Tässä katsauksessa raportoidaan vuoden 2018 tilannetta. Soveltuvien osien tietoja verrataan aikaisempiin tiedonkeruihin.

Kokonaisuudessaan liikunnan edistäminen on kehittynyt kunnissa myönteisesti

Kokonaistulos kuvaa kuntien panostusta liikunnan edistämiseen vuosina 2010–2018. Tulosten mukaan positiivista kehitystä on tapahtunut (taulukko 1). Tarkempi TEA-viitekehyksen tarkastelu osoittaa, että keskeisimmät vahvuudet olivat kuntien liikunnan edistämisen johtamisessa, osallisuudessa ja liikunnan edistämisen ydintoiminnoissa. Liikunnan edistämisen johtaminen kuvaa mm. organisointia, vastuun määrittelyä ja toimeenpanoa. Osallisuudessa tarkastellaan asukkaiden osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksia liikuntapalveluiden kehittämiseen. Liikunnan edistämisen ydintoiminnat ovat toimialakohtaisesti määritettäviä liikunnan edistämisen toimintoja, jotka jokaisessa kunnassa tulisi toteuttaa esim. liikuntaneuvonta ja -ryhmät.

Taulukko 1. Liikunnan edistämisen kehitys (pisteet*) vuosina 2010–2018.

Liikunta, koko maa	2010	2012	2014	2016	2018**
Kokonaistulos	59	66	68	71	73
Sitoutuminen	47	53	54	58	61
Johtaminen	59	74	78	83	86
Seuranta ja tarveanalyysi	50	69	66	54	57
Voimavarat	67	68	65	66	65
Osallisuus	59	64	74	91	92
Muut ydintoiminnat	75	72	71	77	79

*Pisteet 0–100. Pistemäärä 100 tarkoittaa, että toiminta on kaikilta osin hyvän käytännön ja laadun mukaista.

**Tiedot päivitetty (2.11.2018)

Seuraavassa raportoidaan tiedonkeruun keskeisiä kansallisia tuloksia kuntien prosenttiosuuksina.

Liikunnan edistäminen kuvattu aiempaa useammin kuntastrategiassa

Liikunnan edistäminen osana kuntien strategista suunnittelua on yleistynyt. Valtaosa kuntastrategioista (85 %) nostaa esiin liikuntakysymykset. Kaksi vuotta aiemmin vastaava osuus oli 73 prosenttia. Kunnan hyvinvointipoliittikkaa määrittävissä laajoissa hyvinvointikertomuksissa kuntalaisten liikunta-aktiivisuuden kuvausten yleisyys oli pysynyt lähes ennallaan (44 %) kahden vuoden takaiseen (46 %) verrattuna. Liikuntasuunnitelmat tai kehittämisohjelmat ovat yleistyneet verrattuna kahden vuoden takaiseen tilanteeseen. Vuonna 2018 kahdessa kunnassa kolmesta (65 %) oli tehty liikuntasuunnitelma tai kehittämisohjelma.

Kansallinen informaatio-ohjaus ei tavoita liikunnan edistämisen viranhaltijoita

Joka viidennen kunnan (18 %) liikunnan edistämisestä vastaavassa työryhmässä, kuten johtoryhmässä, oli keskusteltu ja päätetty toimenpiteistä liikuntalain (390/2015) perusteella (kuvio 1). Yli puolessa (55 %) kunnista kansallisia varhaisvuosien fyysisen aktiivisuuden suosituksia ei ollut käsitelty lainkaan.

Poikkihallinnollinen työ sekä terveyttä ja hyvinvointia edistävän liikunnan koordinointi yleistyneet

Kunnista 82 prosenttia ilmoitti, että kunnassa toimii yksi tai useampi poikkihallinnollinen työryhmä, jossa käsitellään liikunnan edistämistä. Vain liikunnan edistämisestä vastaavan toimialan vetämänä työnä työryhmiä oli 11 prosentilla kunnista. Jonkin muun toimialan/ryhmän vetämänä työnä työryhmiä oli 42 prosentissa kunnista. Sekä liikunnasta vastaavan toimialan että jonkin muun toimialan tai ryhmän vetämänä työnä työryhmiä oli 29 prosentissa kunnista. Poikkihallinnolliset työryhmät olivat selvästi yleistyneet edellisen kahden vuoden aikana. Valtaosassa (87 %) kunnista oli sovittu, mikä hallintokunta koordinoi hyvinvointia ja terveyttä edistävää liikuntaa. Kunnan liikuntatoimi vastasi koordinoinnista 74 prosentissa kuntia. Perusterveydenhuolto koordinoi terveyttä ja hyvinvointia edistävää liikuntaa vain kahdessa prosentissa ja jokin muu taho 11 prosentissa kunnista. Noin joka kahdeksannessa (13 %) kunnassa koordinaatiokysymystä ei ollut ratkaistu tai siitä ei ole tietoa.

Osallistuminen lautakuntapäätösten vaikutusten ennakoarviointiin vähäistä

Kolmasosa (31 %) kunnista raportoi liikuntatoimen asiantuntijoiden osallistuneen lautakuntapäätösten vaikutusten ennakoarviointiin (EVA). Viidesosa kunnista (20 %) ilmoitti tehneensä vaikutusten ennakoarviointia palveluverkoston, esimerkiksi kouluverkon suunnittelussa. Yleisimmin (39 %) vaikutusten ennakoarviointi oli liittynyt liikuntaolosuhteiden kehittämiseen.

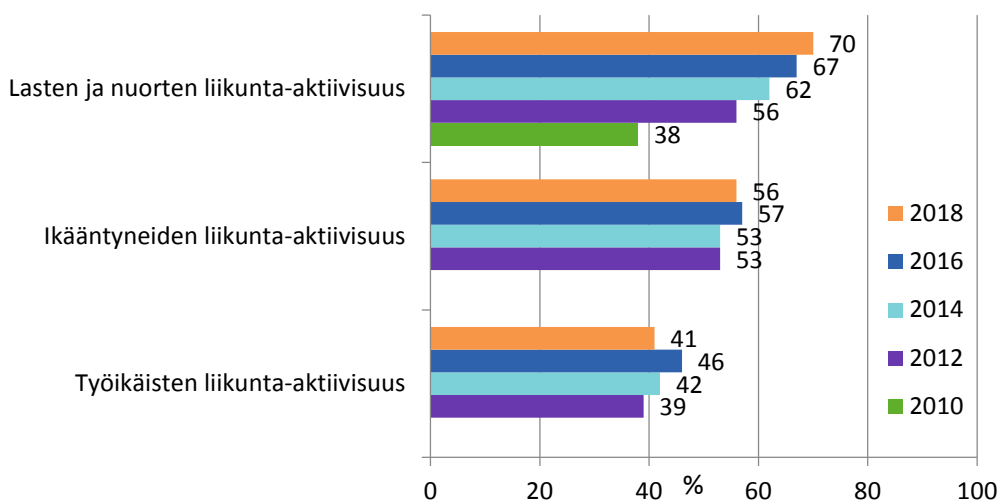
Osallistuminen kaavoitusprosesseihin vaihtelevaa

Suurin osa (79 %) liikunnan tai ulkoilun edistämisestä vastaavista viranhaltijoista oli kertonut liikunnan ja ulkoilun olosuhteisiin liittyvistä aloitteista/tavoitteista maankäytön suunnittelun eri viranhaltijoille. Hieman harvemmin (70 %) oli osallistuttu kaavoituksen ja/tai taajamaympäristön suunnitteluun liittyviin viranomaisyöryhmiin. Huomattavasti harvemmin (45 %) viranhaltijat olivat olleet järjestämässä aiheeseen liittyviä yleisötilaisuuksia. Vain alle kolmasosa (31 %) ilmoitti laati-neensa kirjallisen lausunnon liikunnan ja ulkoilun olosuhteiden huomioimisesta kaavoituksen ja muun suunnittelun vaiheissa. Lähes yhtä harvoin (29 %) oli selvitetty naapurikunnan tai alueiden kanssa yhteisiä liikuntaan ja ulkoiluun liittyviä maankäytön tarpeita.

Liikunta-aktiivisuuden säännöllinen seuranta yleistynyt

Ikääntyneiden ja työikäisten liikunta-aktiivisuuden seuranta on pysynyt lähes samalla tasolla seuranta-aikana (kuvio 2). Sen sijaan lasten ja nuorten liikunta-aktiivisuuden seurannassa on myönteistä kehitystä vuodesta 2010. Lähes puolet (46 %) kunnista seurasi lasten ja nuorten liikunta-aktiivisuutta vuosittain tai jatkuvasti liikunnasta vastaavalla toimialalla. Kunnista lähes puolet (48 %) raportoi lasten ja nuorten liikunta-aktiivisuustiedoista vuosittaisen yhteenvedon esim. hyvinvointikertomuksessa tai vastaavassa. Kaksi vuotta sitten yhteenvedon raportoi 35 prosenttia kunnista.

Kuvio 2. Liikunta-aktiivisuuden seuranta vähintään kahden vuoden välein vuosina 2010–2018, kuntien prosenttiosuudet.

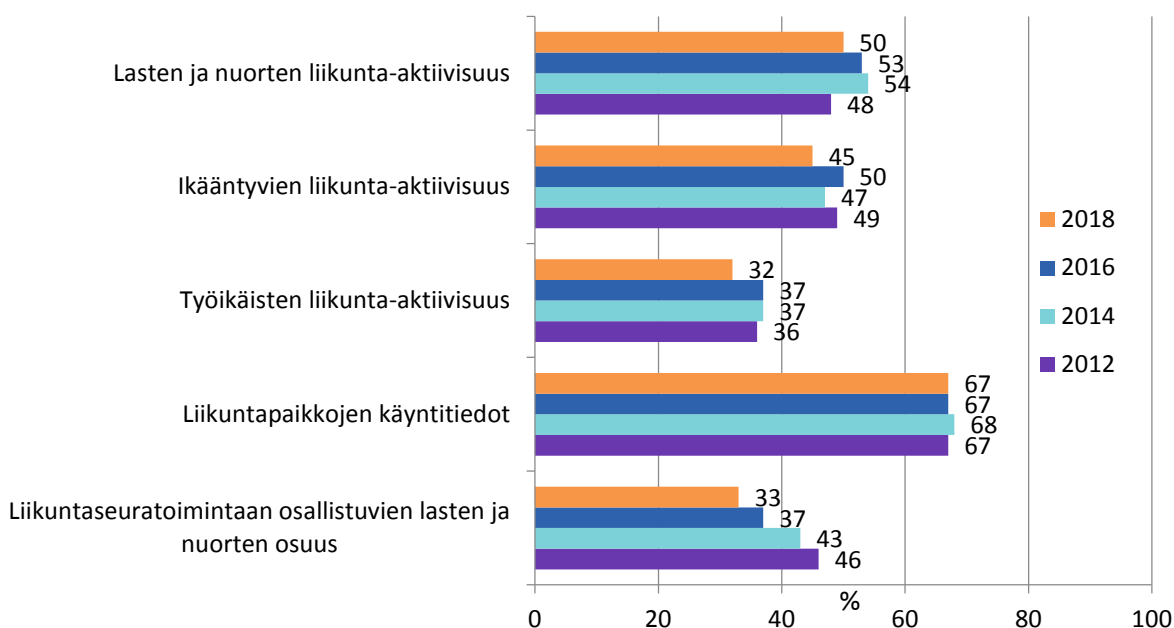
Sukupuolten tasa-arvon näkökulma suunnittelussa ja seurannassa harvinaista

Kunnissa, joissa liikuntasuunnitelma tai kehittämissuunnitelma oli laadittu, yli kolmanneksessa (40 %) oli huomioitu sukupuolten tasa-arvon edistäminen. Lasten ja nuorten liikunta-aktiivisuustietoja seurattiin sukupuolittain 41 prosentissa kunnissa. Harvinaisempaa oli ikääntyneiden (22 %) ja työikäisten (19 %) liikunta-aktiivisuuden seuranta sukupuolittain.

Liikunta-aktiivisuuden esittely luottamushenkilöille lähes ennallaan

Eri-ikäisten asukkaiden liikunta-aktiivisuustietojen esittely luottamushenkilöhallinnolle on hieman harvinaisempaa kuin kuusi vuotta sitten (kuviot 1 ja 2). Noin puolessa kunnista luottamushenkilöille oli esitelty lasten, nuorten (50 %) tai ikääntyneiden (45 %) liikunta-aktiivisuutta. Kolmannes (32 %) kunnista ilmoitti, että työikäisten liikunta-aktiivisuutta oli esitelty vuoden 2017 aikana. Yleisin esitelty asia oli edelleen liikuntapaikkojen käytintiedot (67 %). Lasten ja nuorten seuratoimintaan osallistumisen suhteellisen osuuden esittely (33 %) oli harvinaisempaa kuin aiemmin.

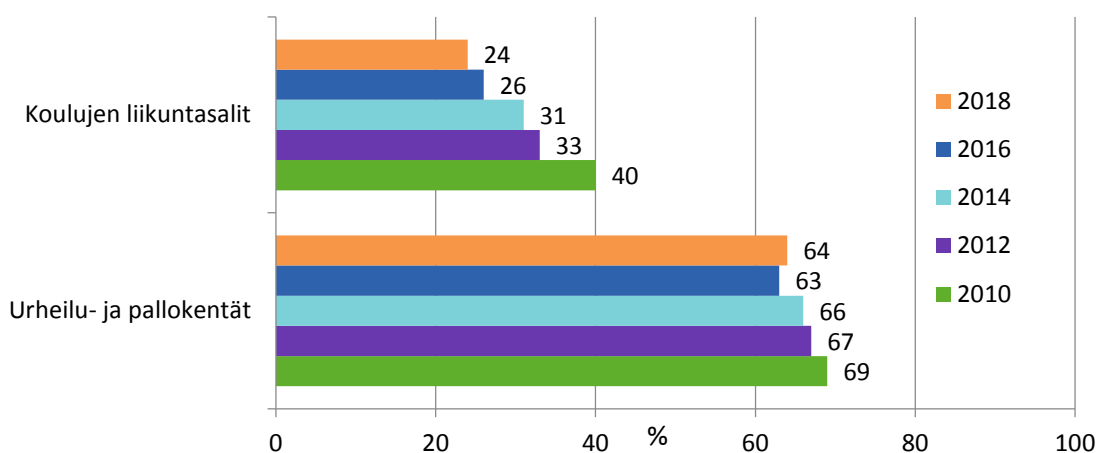
Kuvio 3. Liikunta-aktiivisuuden ja muiden liikuntaan liittyvien tietojen esittely luottamushenkilöille vuosina 2010–2018, kuntien prosenttiosuudet.

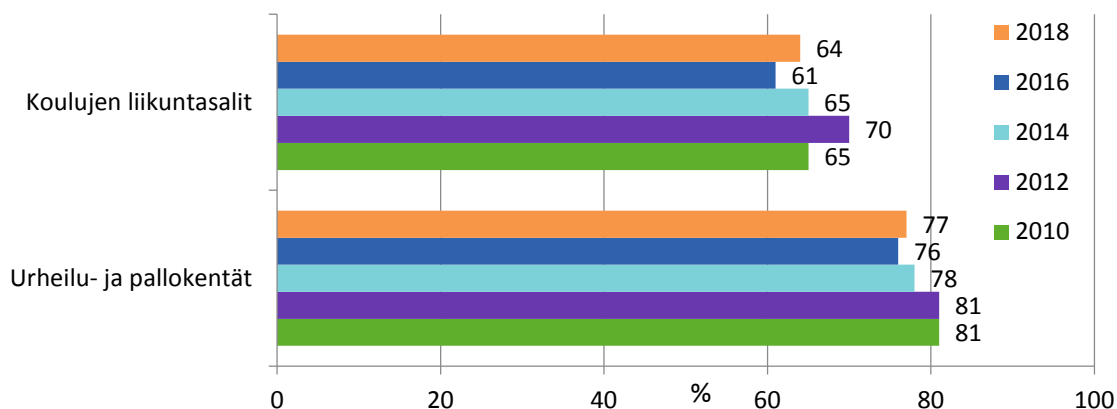
Liikuntavuorojen maksuttomuus aikuisille on vähenemässä

Maksupolitiikka vaihtelee kunnan eri liikuntapaikoilla. Aiempaa harvemmassa kunnassa aikuisten harjoitusvuorot ovat liikunta- ja urheiluseuroille täysin maksuttomia (kuvio 4). Aikuisten vuoroissa harjoitusvuorojen maksuttomuus toteutui harvemmin kuin lasten vuoroissa. Vuonna 2018 kunnista 64 prosenttia ilmoitti, että koulujen liikuntasalit ovat maksutta lasten ja nuorten seuratoiminnan käytössä. Vastaava luku kahta vuotta aiemmin oli 61 prosenttia (kuvio 5).

Kuvio 4. Aikuisten harjoitusvuorojen maksuttomuus liikuntaseuroille vuosina 2010–2018, kuntien prosenttiosuudet.

Kuvio 5. Lasten ja nuorten harjoitusvuorojen maksuttomuus liikuntaseuroille vuosina 2010–2018, kuntien prosenttiosuudet.

Liikuntaryhmät ja liikuntaneuvonta

Lähes neljässä kunnassa viidestä (77 %) oli liikkumisryhmiä liikuntaseuratoiminnan ulkopuolella oleville lapsille ja nuorille. Harvemmin kunnissa järjestettiin liikkumisryhmiä opiskelun ulkopuolella oleville nuorille (51 %) ja työttömille (53 %). Painonhallintaa tarvitseville järjestettiin liikkumisryhmiä hieman yli puolessa (56 %) kunnista.

Yli kaksi kuntaa kolmesta (76 %) ilmoitti järjestävänsä liikuntaneuvontaa, joka määriteltiin yksilöön kohdistuvaksi terveyden edistämiseksi erityisesti terveytensä ja hyvinvointinsa kannalta riittämättömästi liikkuville. Se on vaiheittain etenevä ja tavoitteellinen prosessi, joka sisältää tarvittaessa useampia tapaamisia ja/tai yhteydenottoja ammattilaisen ja asiakkaan kesken (Tuunanen ym. 2016). Joka kolmannessa (32 %) kunnassa sekä liikunnasta vastaava taho että perusterveydenhuollosta vastaava taho järjestivät liikuntaneuvontaa. Lähes yhtä useassa kunnassa (28 %) ainoastaan liikunnasta vastaava taho järjesti liikuntaneuvontaa. Sitä järjestivät kunnissa myös muut tahot kuten liikuntajärjestöt. Liikuntaneuvonnan järjestäminen liittyi kunnan kokoon siten, että mitä suuremmasta kunnasta oli kyse, sitä yleisemmin neuvontaa järjestettiin. Niistä kunnista, joissa liikuntaneuvontaa järjestettiin, 81 prosenttia ilmoitti sosiaali- ja terveystieteiden ohjaavan asiakkaita sekä liikuntaneuvonnan että organisoidun liikunnan pariin.

Asukkaiden vaikutusmahdollisuuksien hyödyntäminen liikuntapalveluiden kehittämisessä vaihtelee

Sosiaalinen media oli yleisin (79 %) osallistumis- ja vaikuttamistapa liikuntapalveluiden kehittämisessä. Asukas-/asiakaskyselyitä käytettiin liikuntapalveluiden kehittämisessä 73 prosentissa kunnista (kaksi vuotta aiemmin 61 %). Yli puolessa (56 %) kunnista oli järjestetty asukaskohtaamisia, esimerkiksi asukasilloja tai kuntalaisraateja. Harvinaisinta oli palvelujen käyttäjien mukaan ottaminen kunnan toimielimiin (39 %), esimerkiksi liikunnasta vastaavaan lautakuntaan.

Säännöllisesti kokoontuva liikuntaseurojen ja yhdistysten sekä kunnan yhteinen asiantuntijaelin esimerkiksi seuraparlamentti toimi lähes joka neljännessä (23 %) kunnassa. Tätä yleisemmin (67 %) kunnissa tehtiin yhteistyötä liikuntaseurojen ja yhdistysten kanssa erikseen koolle kutsutuissa yhteiskokouksissa.

Varhaiskasvatuksen ja koulupäivän liikuntaa lisäävät toimenpiteet yleistyneet

Lasten liikunnallisuutta edistävät toimintatavat oli kirjattu 93 prosentissa kunnista kunnan varhaiskasvatussuunnitelmaan. Lähes yhtä yleistä oli varhaiskasvatuksen ulkoliikuntaolosuhteiden kehittäminen (85 %). Hieman harvemmin (73 %) kunnissa oli kehitetty varhaiskasvatuksen sisäliikuntaolosuhteita. Täydennyskoulutuksen järjestäminen liikkumisen ja hyvinvoinnin yhteyksistä varhaiskasvatuksen henkilöstölle oli yleistä (82 %). Vuonna 2014 vastaava luku oli 70 prosenttia. Koulupäivän liikuntaa lisäävät toimenpiteet olivat myös peruskouluissa yleistyneet (THL. Tilastoraportti 12/2017).

Kirjallisuus

Hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen peruskouluissa – TEA 2017. THL. Tilastokatsaus 12/2017. 15.05.2018. <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2018051424130>

Iloa, leikkiä ja yhdessä tekemistä – Varhaisvuosien fyysisen aktiivisuuden suositukset. 2016. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 21/2016. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-263-410-8>

Kuntien liikuntatoimen peruspalvelujen arviointi. 2015. Aluehallintovirasto. <http://patio.fi/web/pepa-2015-valtakunnallinen/liikunta>
Liikuntalaki 390/2015.

Muutosta liikkeellä! Linjaukset terveyttä ja hyvinvointia edistävään liikuntaan 2020. STM julkaisuja 2013:10. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-3412-2>

Perustaulukot tuloksista aluehallintovirastojen ja maakuntien aluejaon, tilastokeskuksen kuntaryhmituksen mukaisesti. <http://www.teaviisari.fi/liikunta>

Ståhl T & Rimpelä M. 2010. Väestön terveyden edistäminen kunnan tehtävänä. Teoksessa Ståhl T & Rimpelä A. (toim.) Terveyden edistäminen tutkimuksen ja päätöksenteon haasteena. THL Teema 9/2010. Helsinki.

TEAvisari. <http://www.teaviisari.fi>

Terveydenhuoltolaki 1326/2010.

Tuunanen K, Puurunen A, Malvela M & Kivimäki S. 2016. Laatua liikuntaneuvontaan. Liikunnan ja kansanterveyden julkaisuja 313. Kunnossa kaiken ikää -ohjelma/LIKES-tutkimuskeskus.

Laatuseloste

Liikunnan edistäminen kunnissa – TEA 2018

Tilastotietojen relevanssi

Terveyden edistämisen vertailutietojärjestelmä TEAvisari on kehitetty yhteistyössä Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen, sosiaali- ja terveysministeriön, opetus- ja kulttuuriministeriön ja Opetushallituksen kanssa. Vertailutietojärjestelmä tekee näkyväksi kuntien tekemän työn asukkaidensa terveyden ja hyvinvoinnin edistämiseksi kuudella eri toimialalla. Liikunnasta vastaavan toimialan lisäksi palvelussa on vertailutiedot terveydenedistämisaktiivisuudesta (TEA) perusterveydenhuollossa, perusopetuksessa, lukiokoulutuksessa, ammatillisessa koulutuksessa ja kuntien strategisessa johtamisessa.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) keräämä liikunnan edistäminen kunnissa -aineisto sisältää tietoja kuntien toiminnasta kuntalaisten liikunnan edistämiseksi ja liikunnan edellytysten luomiseksi. Tiedot liittyvät kuntien toimintaan laajojen väestöryhmien liikunnan edistämiseksi. Tietojen käytetään mm. liikuntalain (390/2015) ja valtakunnallisen terveyttä ja hyvinvointia edistävän liikunnan 2020 linjausten (STM 2013) seurannassa sekä Valtion liikuntaneuvoston toteuttamassa arviointityössä.

Tietojen avulla kunnat ja alueet voivat vertailla liikunnan edistämistoimintansa tilannetta koko maahan tai toisiin kuntiin. Tiedot on tarkoitettu kuntien ja kaupunkien viranomaisille sekä kansallisille ja alueellisille viranomaisille, sekä suunnittelijoille ja tutkijoille.

Liikunnan edistäminen kunnissa -kokonaisuus jakaantuu kuuteen eri ulottuvuuteen eli sitoutumiseen, johtamiseen, seurantaan ja tarveanalyysiin, liikunnan edistämisen voimavaroihin, osallisuuteen ja muihin ydintoimintoihin.

- Sitoutuminen kuvaa strategiatasolla kunnan sitoutumista liikunnan edistämiseen esim. teeman näkyvyys erilaisissa asiakirjoissa sekä kansallisten ohjelmien hyödyntämistä.
- Johtaminen kuvaa liikunnan edistämisen organisointia, vastuun määrittelyä ja toimeenpanoa.
- Seuranta ja tarveanalyysi kuvaa liikunnan edistämiseen vaikuttavien tekijöiden seuranta ja tarveanalyysia väestöryhmittäin sekä raportointia johto/työryhmälle ja luottamushenkilöille.
- Voimavarat kuvaa liikunnan edistämisen resursointia esim. harjoitusvuoromaksujen subventointia liikuntapaikoilla ja liikunnan suunnittelun ja hallinnon henkilöstömitoitusta.
- Osallisuus kuvaa asukkaiden mahdollisuutta osallistua liikuntaympäristön ja liikuntapalvelujen kehittämiseen ja arviointiin.
- Muut ydintoiminnat ovat toimialakohtaisesti määritettäviä liikunnan edistämisen ydintoimintoja, jotka jokaisessa kunnassa tulisi toteuttaa.

Tilasto kerätään parillisina vuosina ja tiedot on kerätty vuodesta 2010 alkaen. Tiedonkeruu tehdään yhteistyössä opetus- ja kulttuuriministeriön liikunnan vastualueen, Suomen Kuntaliiton ja Valtion liikuntaneuvoston kanssa. Tiedonkeruun valmistelussa asiantuntijatyöryhmä käy läpi edellisen tiedonkeruun sisällöt ja uudelleen arvioi sekä pisteyttää yksittäiset kysymykset. Lisäksi kunnista saadut palautteet ja uudet sisältöehdotukset huomioidaan valmistelussa. Työryhmässä on useita kuntien edustajia.

Menetelmäkuvaus

THL kokoaa Liikunnan edistäminen kunnissa -kokonaisuuteen tarvittavat tiedot eri tietolähteistä. Yhteensä laajojen väestöryhmien liikunnan edistämisen indikaattoreita on 101 kappaletta, joista 86 kerätään suoraan kuntien ja kuntayhtymien liikunnan edistämisestä vastaavilta viranhaltijoilta Liikunta kunnan toiminnassa -tiedonkeruun avulla. Lisäksi tietoja poimitaan suomalaisten liikuntapaikkojen tietopankista eli LIPAS-järjestelmästä (liikuntapaikkojen lukumäärät, <http://www.liikuntapaikat.fi/lipas>), Tilastokeskuksesta (liikunnan ja ulkoilun kustannukset,

<http://www.stat.fi/til/ktt/index.html>), Peruspalvelujen arviointiaineistosta (liikunnanohjaajat, <http://www.patio.fi>) ja THL:n Terveyden ja hyvinvoinnin edistäminen peruskouluissa 2017 -tiedonkeruusta (koulupäivän liikuntaa lisäävät toimenpiteet, <http://www.teaviisari.fi/perusopetus>).

Liikunta kunnan toiminnassa -tiedonkeruu kuntien liikunnan edistämisestä vastaaville viranhaltijoille tehdään parillisina vuosina huhtikuusta alkaen. Viranhaltija kokoaa tiedonkeruulomakkeella kysytyt tiedot ensin paperilomakkeelle ja tallentaa sitten sähköiselle verkkolomakkeelle. Tietojen toimittamisesta muistutetaan kerran postitse ja kahdesti sähköpostilla. Tarvittaessa vastaamattomiin kuntiin ollaan yhteydessä puhelimitse.

THL suosittelee, että lomakkeen tiedot käsitellään kunnan liikunnan edistämisestä vastaavassa työryhmässä tai johtoryhmässä vastaamisen yhteydessä. Tiedonkeruun alkamisesta informoidaan myös kuntien hyvinvoinnin ja terveyden edistämistyötä koordinoivia yhdyshenkilöitä, asiantuntijoita, suunnittelijoita tms.

Tiedot kuvaavat kunnan liikunnan edistämisen kuutta ulottuvuutta eli sitoutuminen, johtaminen, seuranta ja tarveanalyysi, voimavarat, osallisuus ja muut ydintoiminnot. Ulottuvuuskohtaiset pistemäärät on saatu pisteyttämällä kunnan toimintaa kuvaavat tosiasialuonteiset tiedot suhteessa lainsäädäntöön, suosituksiin ja hyviin käytäntöihin. Kokonaispistemäärä on ulottuvuuksia kuvaavien pistemäärien keskiarvo. Indikaattorit on pisteytetty asteikolla 0–100. Pistemäärä kuvaa, miten hyvin liikunnan edistäminen toteutuu kunnassa. Pistemäärä 100 tarkoittaa, että toiminta on kaikilta osin hyvän käytännön ja hyvän laadun mukaista.

Esimerkki kysymyksen pisteytyksestä:

Kysymys 15. Seurataanko liikunnan edistämisestä vastaavalla toimialalla säännöllisesti seuraavia asioita? Lasten ja nuorten liikunta-aktiivisuutta

Ei seurata	(0 pistettä)
Valtuustokausittain	(50 pistettä)
Kahden vuoden välein	(100 pistettä)
Vuosittain tai jatkuvasti	(100 pistettä)

Alueiden pistemäärä on kuntakohtaisten tietojen väestömäärällä painotettu keskiarvo.

Tietojen kattavuus

Vuonna 2018 tietojen kattavuus oli 282 kuntaa (96 % kaikista Manner-Suomen kunnista). AVI-alueittain vastausaktiivisuus oli korkein Lapin kunnissa (100 %) ja matalin Lounais-Suomessa (89 %). Kunnan koko oli yhteydessä vastausaktiivisuuteen: alle 5 000 asukkaan kunnista 92 prosenttia toimitti tiedot. Yli 5000 asukkaan kunnista 97–100 prosenttia toimitti tietonsa. Vastanneet kunnat kattoivat 98,9 prosenttia koko maan väestöstä.

Lomakkeella kerättiin 86 kunnan liikunnan edistämistä kuvaavaa yksittäistä tietoa. Tiedot olivat sellaisia, jotka jokaisen kunnan olisi ollut mahdollista toimittaa tiedonkeruuta varten. Kattavia vastauksia oli 65 kappaletta. Alle 5 prosenttia puuttuvia tietoja oli 61 prosentissa vastauksista. Puuttuvien tietojen lukumäärä oli yhteydessä tilastolliseen kuntaryhmittykseen siten, että maaseutumaisten kuntien vastauksissa puuttuvia tietoja oli keskimäärin enemmän kuin kaupunkimaisien. Vastaava yhteys oli havaittavissa kunnan asukasluvun osalta. Ahvenanmaan kunnat eivät olleet mukana tiedonkeruussa. Tiedonkeruuseen vastanneista kunnista peruspalvelujen arviointiaineiston tiedot liikunnanohjaajien lukumäärästä puuttuivat 62 kunnasta.

Tietojen oikeellisuus ja tarkkuus

Ohje on, että liikunnasta vastaavan viranhaltijan tulisi koota tiedot yhteistyössä kunnan liikunnan edistämisestä vastaavan työryhmän kanssa. Vuonna 2018 hieman alle kolmas osa (27 %) kunnista oli käsitellyt tiedonkeruulomakkeen liikunnasta vastaavassa työryhmässä tai johtoryhmässä. Yli 20 000 asukkaan kunnissa tiedonkeruuta käsiteltiin pieniä kuntia yleisemmin myös työryhmässä tai johtoryhmässä.

Vuonna 2018 aineiston laadun ja luotettavuuden kehittämiseksi yhteensä kahden kysymyksen vastaukset tarkistettiin ja käytiin läpi systemaattisesti. Tarkastukseen valittiin harkinnanvaraisesti keskeisiä kysymyksiä eri ulottuvuuksista. Kysymykset olivat:

kysymys 9. Sisältyykö viimeksi laadittuun kunnan hyvinvointikertomukseen tai muuhun vastaavaan kuvaus kuntalaisten liikunta-aktiivisuudesta?

kysymys 26. Toimiiko kunnassa seuraavia liikunta- ja urheiluseurojen, yhdistysten ja kunnan yhteiselimiä? Säännöllisesti kokoontuva liikunta- ja urheiluseurojen ja yhdistysten sekä kunnan yhteinen asiantuntijaelin esim. seuraparlamentti.

Valitut tiedot tarkistettiin käymällä läpi kuntien asiakirjoja ja katsomalla löytyykö niistä kysytty tieto. Asiakirjoja etsittiin kuntien kotisivuilta ja jos asiakirjaa ei löytynyt, kuntiin oltiin yhteydessä sähköpostilla tai puhelimella. Jos asiakirjasta ei löytynyt etsittyä asiaa, tarkistettiin asiakirja uudelleen sekä sen jälkeen vielä pyydettiin kunnalta varmistusta siitä, että on tarkistettu oikea asiakirja, eikä ole tehty tarkistusvirhettä. Tällä pyrittiin varmistamaan myös tarkastelun luotettavuus pienentämällä tarkistusvirheen mahdollisuutta sekä antamaan kunnan yhdyshenkilölle mahdollisuus tarkentaa ilmoittamaansa tietoa.

Tarkastettuja asiakirjoja oli yhteensä 223 ja niistä korjattavia tietoja oli 39. Korjattavaa oli yhteensä 37 kunnan tiedoissa. Luotettavuuden ja laadun kehittämisen kannalta oleellista on, että virheellisten tietojen toimittaminen ei ollut systemaattista. Yhden virheellisen tiedon oli antanut 35 kuntaa ja kaksi virheellistä tietoa kaksi kuntaa.

Kunnan kunnossa pitämien kevyen liikenteen väylien määrä (km) vuoden 2014 tiedon mukaan (Tilastokeskus) oli valmiiksi täytettynä tiedonkeruulomakkeeseen ja yhdyshenkilöitä pyydettiin tarvittaessa päivittämään määrää. Suurimmassa osassa (64 %) kunnista kevyen liikenteen väylien määrä oli pysynyt samana. Kolmas osa (33 %) kunnista ilmoitti, että kilometrimäärä oli lisääntynyt. Jos kilometrimäärä oli lisääntynyt yli kymmenen kilometriä sekä vähintään 18 prosenttia alkupe räiseen määrään verrattuna, tieto tarkistettiin vielä uudelleen sähköpostitse. Tässä tarkistuksessa pyydettiin huomioimaan, ettei määrässä oltu huomioitu ELY-keskuksen ylläpitämien kevyen liikenteen väylien määrää. Kahdeksan kuntaa korjasi vielä määrää pienemmäksi. Yhteensä 89 kunnassa kunnan omistamien kevyenliikenteen väylien määrä oli lisääntynyt vuodesta 2014.

Kuntien liikunnan hallinnon ja suunnittelun ammattihenkilöiden lukumäärään tehtiin loogisuustarkistus siten, että jos kunnan ilmoittama työpanos ylitti yhden henkilötyövuoden sataa asukasta kohden, tieto muutettiin puuttuvaksi. Loogisuustarkastuksen perusteella yhtään tietoa ei ollut tarvetta muuttaa vuonna 2018.

Julkaistujen tietojen ajantasaisuus ja oikea-aikaisuus

Tiedot liikunnan edistämisestä kerätään parillisten vuosien huhtikuussa ja kysymyskohtaiset perusjakaumat julkaistaan perustaulukoissa kyseisen vuoden elokuussa kuntakoon, tilastollisen kuntaryhmitäyksen, aluehallintoviraston alueen ja maakuntajaon mukaan.

Kuntakohtaiset tiedot raportoidaan pisteytettyinä loka-/marraskuussa TEAviisarissa. TEAviisarissa tiedot esitetään valmiiksi analysoituina yhteenvetoina ja toiminnan suunnittelun, johtamisen ja arvioinnin kannalta hyödyllisinä visuaalisina kuvioina. TEAviisari näyttää kokonaiskuvan sekä auttaa tunnistamaan kunnan toiminnan keskeiset vahvuudet ja kehittämistarpeet.

Tietojen saatavuus ja läpinäkyvyys/selkeys

Tiedot julkaistaan THL:n ylläpitämässä palvelussa, osoitteessa www.teaviisari.fi ja perustaulukot osoitteessa <http://www.teaviisari.fi/liikunta>. Tilastotietoja voi poimia myös Tilasto- ja indikaattoripankki Sotkanetistä osoitteesta <http://www.sotkanet.fi/sotkanet/fi/haku?g=470>. Sotkanetissä on mahdollista tarkastella vain kokonaispisteitä. Ulottuvuuksittain ja yksittäisten indikaattoreiden tasolla tiedot ovat saatavilla TEAviisarista. Tiedot raportoidaan voimassa olevalla kuntajaolla. THL:n tilastoraportissa julkaistaan kansalliset päätulokset.

Tilastojen vertailukelpoisuus

Liikunnan edistäminen kunnissa -aineisto on kerätty kahden vuoden välein vuosina 2010–2018. Tietosisältöön on kehitetty uusia indikaattoreita ja myös tehty pieniä muutoksia. Keskeinen tietosisältö, yhteensä 29 indikaattoria on pysynyt samana. Vuonna 2018 indikaattoreita oli yhteensä 101, joista 84 oli käytössä myös vuonna 2016.

Uudet indikaattorit eivät ole olennaisella tavalla muuttuneet ulottuvuuksien keskeistä sisältöä. Yksittäiset muuttuneet/uudet indikaattorit vuonna 2018 olivat esimerkiksi seuraavanlaisia: asiakirjat vaihtuneet (sitoutuminen), liikunnan edistäminen yhdenvertaisuus ja tasa-arvo suunnitelmassa (sitoutuminen), määritellyt tavoitteet ja resurssit liikuntaneuvonnan ja soveltavan liikunnan edistämiseksi (johtaminen), liikunnanohjaajien lukumäärä (voimavarat), sosiaalisen median käyttö liikuntapalveluiden kehittämisessä (osallisuus).

Selkeys ja eheys/yhtenäisyys

Tilasto sisältää kattavasti koko maan tiedot liikunnan edistämisestä (96 % kunnista). Vuosina 2010–2016 kuntien kattavuus on ollut 68–91 prosenttia.

Vuoden 2018 erityiskysymykset

Seuraavat kunnat eivät toimittaneet tietoja: Harjavalta, Hartola, Honkajoki, Korsnäs, Kustavi, Lumijoki, Masku, Mäntsälä, Petäjävesi, Rautalampi, Tervo, Vehmaa ja Vesanto